

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

УДК 37:378 (477)

В.Є. Берека
м. Хмельницький, Україна

БАГАТОРІВНЕВА ПІДГОТОВКА МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Притаманний сучасному розвитку цивілізації динамізм, нарощування її культурного потенціалу, посилення соціальної ролі особистості, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій усе це ставить принципово нові вимоги до педагогічних працівників у цілому і менеджерів освіти зокрема. Педагогічна діяльність дедалі більше стає сферою практичного людинознавства, однією з провідних умов розвитку особистості людини.

Розгляд сучасних наукових підходів до управління загальноосвітніми навчальними закладами стосується теоретичних основ управління соціальними системами. До таких систем належить загальноосвітній навчальний заклад, оскільки його основними компонентами є **учасники навчально-виховного процесу**, які взаємопов'язані та взаємозалежні: учні (вихованці); керівники; педагогічні працівники, психологи, бібліотекарі; інші працівники; батьки або особи, які їх замінюють.

За визначенням В. Афанасьєва, під цілісною системою розуміють сукупність компонентів, взаємодія яких породжує нові (інтеграційні, системні) якості, не притаманні її складовим. Такими є ядро, атом, молекула, жива клітина, організм, суспільство тощо [1].

У процесі обґрунтування теоретичних основ управління сучасними загальноосвітніми навчальними закладами як соціальними системами, важливе значення мають розуміння змісту наук про управління ними в історичній логіці їх розкриття; наявність потреби у виникненні нових наукових тенденцій і сфер управління; здійснення аналізу досліджень зарубіжних і вітчизняних учених у цих сферах; розкриття проблем виникнення необхідності застосування гендерного підходу в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами.

На сучасному етапі суспільного розвитку вищої школи потрібно відмовитися від набутих стереотипів підготовки майбутніх фахівців й так організувати навчально-виховний процес, щоб майбутні менеджери освіти пройшли всі етапи професійного становлення, які б забезпечили формування в них цілісного досвіду самостійної діяльності. Через те перебудова вищої школи пов'язана з переглядом низки організаційно-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу в рамках переходу від командної педагогіки до педагогіки співробітництва [2].

На закріплення позитивних змін у сфері вищої освіти та визначення основних вимог щодо її подальшого розвитку спрямований Закон України «Про вищу освіту», який схвалений Верховною Радою України 17 січня 2002 року. Цей закон є однією з базових складових законодавства України про освіту, що формулює нормативно-правові вимоги щодо організації та функціонування системи вищої освіти в Україні, її правові, організаційні, фінансові та інші засади [2].

Місце та роль цього Закону в системі законодавства України визначається тим, що він, базуючись на положеннях Конституції України [3], пов'язує Закони України «Про освіту» [4; 5], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [6] та інші нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у галузі освіти, конкретизують їх вимоги стосовно особливостей сфери вищої освіти [7].

Закон України «Про вищу освіту» [2] вносить суттєві зміни у правове поле вищої освіти, що вимагає приведення у відповідність з ним нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, інших суб'єктів управління в галузі вищої освіти, вищих навчальних закладів усіх форм власності, а також розробки й прийняття передбачених ним нових нормативно-правових актів.

Реальність перетворень вищої освіти в Україні залежить від повноти усвідомлення та реалізації вимог Закону України «Про вищу освіту» [2] та інших нормативно-правових актів безпосередньо в діяльності суб'єктів вищої освіти усіх рівнів – як органів управління, так й педагогічних та науково-педагогічних працівників, студентів, інших осіб, які працюють або навчаються у вищих навчальних закладах. Усе це відбувається на зламі епохи, що є найкращим часом для того, аби реалізувати в новій трактовці задуми минулої епохи. Створення умов самодостатнього життя українця, за В. Огнев'юком [8], супроводжується втратами та переорієнтацією цінностей.

На II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти, внутрішньополітичні процеси в Україні були визначені «...як достатньо стабільні і прогнозовані для суспільства, що перебуває в транзитному стані, радикально переглядає систему установлених цінностей та орієнтирів свого розвитку» [9].

«Орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти – ось ті підвалини, на яких має базуватися освіта третього тисячоліття, - відзначалося на вищезазначеному освітянському форумі. Гармонійно розвинена особистість має стати головною метою і змістом усієї системи освіти. Замість пріоритету держави в освітньому просторі на перше місце має бути поставлена саме людина. Найважливіші цінності освіти – не тільки дитина, а й педагог» [9].

Конституція України [3, Ст.21, 22, 23, 24, 27, 29, 30, 34, 35, 36, 43, 45, 48, 53, 54] проголошує вищою цінністю в ієрархії демократичних цінностей – особистість людини, її свободу і права.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, яка є стратегічним документом, що визначає основні напрями розвитку освіти у XXI ст., оновлення системи освіти має базуватись на пріоритетах державної політики, серед яких створення рівних можливостей для дітей та молоді в здобутті якісної освіти, постійне оновлення змісту освіти й форм організації навчально-виховного процесу, особистісна орієнтація, формування загальнолюдських та національних цінностей, формування через освіту здорового способу життя, забезпечення запитів національних меншин, запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору [10].

Система освіти також детермінується суспільними цінностями. Автори монографії «Україна: проблеми самоорганізації» [11] зауважують на неможливості зміни, реформування змісту освіти без утвердження нової системи цінностей. А до пріоритетних напрямків національної освіти відносять проблему мінімізації асиметрії між значенням матеріальних і духовних цінностей.

Під державною політикою у галузі вищої освіти слід розуміти діяльність держави в особі її органів та їх посадових осіб, що спрямована на забезпечення ефективного функціонування та розвитку системи вищої освіти. Це дає підстави визначити галузь вищої освіти як уособлену складову частину внутрішньої політики держави, що має на меті задоволення інтелектуальних потреб особи та суспільства і передбачає спрямованість державних і недержавних організацій на забезпечення постійного розвитку та удосконалення якості вищої освіти. Одночасно ця політика орієнтує вищу освіту на забезпечення потреб держави й суспільства у фахівцях високої кваліфікації, рівень яких відповідав би сучасним світовим стандартам [12, с.15].

Загальну спрямованість і межі нормативного регулювання в галузі вищої освіти України визначено Конституцією України. У повній відповідності з ч. 2 ст. 8 Конституції України, в якій встановлюється, що Конституція України має найвищу юридичну силу і закони приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Закон прямо вказує, що законодавство про вищу освіту базується на Конституції України. При цьому мається на увазі не лише ст. 25 Конституції України, в якій зазначено право кожного на освіту, а й ряд інших її положень, покликаних забезпечити належний стан відносин у сфері вищої освіти. До таких конституційних положень слід віднести політичну, економічну та ідеологічну закономірність суспільного життя (ст. 15), статус української мови як державної (ст. 10), невідчуженість та непорушність прав і свобод людини (ст. 21) та ряд інших [3].

До системи законодавства України про вищу освіту належать закони, що безпосередньо регламентують відносини у сфері освіти, в тому числі й ті, що пов'язані з вищою освітою. Це Закони України «Про освіту» [4; 5], «Про вищу освіту» [2], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [6]. Сюди слід додати і значну кількість підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки України та міністерств України, що мають свої відомчі вищі навчальні заклади [13]. У цих актах деталізуються і конкретизуються положення Закону «Про вищу освіту», відносно конкретних суб'єктів та ситуацій.

У сучасних умовах першочерговим завданням педагогічної освіти є організація, розвиток і функціонування в країні єдиної системи безперервної освіти. Законом України «Про освіту» [4; 5] було запроваджено багаторівневу підготовку, що повинна сприяти доступності всіх видів педагогічної освіти й створювати умови для повного задоволення потреб кожної особистості. Це розширює можливості для індивідуального вибору змісту й методів навчання з урахуванням власних інтересів, що без сумніву позитивно вплине на становлення студентів, а в перспективі – слухачів магістратури, до своїх обов'язків і рівня їх освіти. Багаторівнева підготовка закладає основи для інтеграції вітчизняної системи в загальноосвітній освітній простір.

Серед засад і факторів, що зумовили виникнення концепції ступеневої освіти виділимо:

- демократизація суспільства, формування нових соціально-економічних структур, орієнтація їх на ринкові відносини, жорстка професійна конкуренція;
- необхідність розрізнення двох процесів, що є основою діяльності вищого навчального закладу – освіти та професійної підготовки. Відповідно до ступеневої освіти підготовка фахівців (4 ступені) орієнтована на мобільність і мінливість соціальної і виробничої діяльності, адаптація до яких виступає як одна з ознак рівня освіти;
- надання випускникам можливості здійснювати професійну кар'єру одночасно дотримуючись принципів справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей і моралі;
- диференціація вимог до характеру, змісту освіти та професійної підготовки фахівців із вищою освітою різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- уведення механізму об'єктивного педагогічного контролю з визначенням результатів діяльності системи вищої освіти і навчальних досягнень тих, хто навчається [13].

Освітньо-кваліфікаційні рівні [14; 15], що характеризують вищу освіту за ступенем сформованості спеціальних і фундаментальних знань, умінь, навичок особистості й забезпечують її здатність виконувати завдання й обов'язки (роботи) на певному професійному рівні, в якості підстав для кваліфікації мають:

- попередню освіту, на основі якої здобувається вища освіта певного освітнього рівня;
- певний освітній рівень вищої школи;
- завдання та обов'язки певного рівня професійної діяльності, що передбачені для певних посад у певному виді економічної діяльності [15].

У сучасному світі особливої ваги набуває поняття якості освіти. У широкому плані воно розуміється як відповідність закладених ресурсів, самого процесу освіти й здобутого результату та наслідків відносно цілей освіти, стандартів і вимог суспільства. Саме стандарти покликані регулювати й керувати якістю освіти.

Передумови й причини розробки стандартів у багатьох країнах пострадянського періоду можна пояснити такими факторами:

- бажання реформувати освітню галузь, привести її у відповідність до кращих європейських та світових зразків;
- необхідність установлення обов'язкового мінімуму як освітніх послуг, так і їх результатів;
- намірами освітньої спільноти бути порівнюваною та конкурентоспроможною щодо інших освітніх систем;
- підвищена відповідальність освітніх інститутів перед суспільством;
- поява законодавчого освітнього простору, що стандартизує певні галузеві процеси.

За визначенням зарубіжних учених Т. Хьюсена та А. Тайджмана [16], діє три типи освітніх стандартів, а саме:

1. Можливість досягнення навчальних стандартів. Дана позиція передбачає можливості, які надає освітня система для досягнення необхідного рівня стандартів. Такі можливості розглядаються як сам стандарт.

2. Стандарт змісту освіти – визначають ті частини змісту в навчальному плані (змісті освіти), який мають досягти всі, хто навчається.

3. Стандарти навчальних досягнень – визначають рівень успішності тих, хто навчається у засвоєнні змісту освіти та сфери діяльності, що його стосується.

Таким чином, освітній стандарт – це показник, за допомогою якого вимірюється навчальний процес та досягнення тих, хто навчається у певних змістових зонах протягом конкретного періоду навчання, і який визначає ступінь оволодіння учнями певних знань.

Зарубіжні експерти пропонують оперувати такими категоріями для розробки, оцінювання та застосування освітніх стандартів: мають бути визначені та проголошені в документах, що визначають мету й завдання освіти; зведені до сучасної освітньої системи й відповідати стратегії розв'язання освітніх проблем; містити характеристики діагностики й судження; передбачати переважно кількісні вимірювання навчальних досягнень; бути універсальними, порівнювальними, реальними щодо впровадження [16, с.24].

Одним із найважливіших освітніх документів прийнятих Організацією Об'єднаних Націй стали Цілі розвитку тисячоліття на самміті ООН у 2000 р. Саме цей документ проголосив основні пріоритети людства, серед яких доступ до освіти для всіх як запорука добробуту народів та націй. Уряд України у свою чергу прийняв Цілі розвитку тисячоліття [17] як стратегію економічного зростання та розвитку української держави. У документі проголошено курс України на досягнення найвищих стандартів якості в освіті, що традиційно та історично склалося завдяки підтримці освітянських інновацій, курсу на демократизацію освіти та надання можливості навчатись протягом життя. Важливим акцентом цього документа є те, що в ньому проголошено готовність України привести стандарти освіти до стандартів освіти в країнах Євросоюзу.

Стандарти вищої освіти як основа нормативної бази функціонування системи вищої освіти, що спрямована на досягнення оптимального рівня впорядкованості діяльності у сфері вищої освіти, – це сукупність правових норм, які визначають:

- зміст вищої освіти як обумовлену цілями та потребами суспільства систему знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва;

- зміст навчання, тобто структуру, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особистості можливість здобути вищу освіту і певну кваліфікацію;
- засоби діагностики якості вищої освіти – стандартизовані методики для кількісної та якісної оцінки досягнутого особистістю рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних та громадянських якостей;
- нормативні терміни навчання – терміни навчання за денною (очною) формою, необхідні для засвоєння особами нормативної та вибіркової частин змісту навчання [12, с. 42].

Стандарти вищої освіти базуються на Конституції України [3], Законах України «Про освіту» [4; 5] та «Про вищу освіту» [2], інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини в системі вищої освіти та:

- встановлюють вимоги до змісту, обсягу, рівня освітньої та фахової підготовки;
- застосовуються з метою забезпечення високої якості освіти та суспільних потреб у фахівцях;
- слугують основою для розробки, впровадження, удосконалення нормативної і навчально-методичної бази, що визначає підготовку фахівців із вищою освітою [12].

Структура системи стандартів вищої освіти, що відповідає вимогам Закону України «Про освіту», – це ієрархічна сукупність взаємопов'язаних стандартів. Вони належать до галузі стандартизації вищої освіти і встановлюють взаємопогоджені вимоги до змісту, обсягу та рівня якості вищої освіти, що визначаються загальною метою освітньої та професійної підготовки.

Розглянемо окремо Державний стандарт вищої освіти, галуzeвий стандарт вищої освіти та стандарт вищої освіти вищих навчальних закладів, які безпосередньо стосуються нашого дослідження

До Державного стандарту вищої освіти, який затверджується Кабінетом Міністрів України, входять:

- перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, що містять перелік назв кваліфікацій, які визначаються через професійні назви робіт, що мають виконувати фахівці певного освітньо-кваліфікаційного рівня на первинних посадах;
- перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, що містять перелік назв напрямів, що відображають споріднений зміст вищої освіти та професійної підготовки, а також перелік назв спеціальностей, що відображають неповторювані узагальнені об'єкти діяльності або виробничі функції та предмети діяльності;
- вимоги до освітніх рівнів вищої освіти, що містять вимоги до рівня сформованості у особи соціальних і громадянських якостей із урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а також вимоги до формування в особи патріотичних почуттів до України та до знання української мови;
- вимоги до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти, що містять вимоги до професійної підготовки фахівців з урахуванням суспільного поділу праці [12, с.43-44].

Галуzeві стандарти вищої освіти містять такі складові:

- освітньо-кваліфікаційні характеристики випускників вищих навчальних закладів, що відображають цілі вищої освіти та професійної підготовки, визначають місце фахівців у структурі галузей економіки держави і конкретизують вимоги до їхньої компетентності, до інших соціально-важливих якостей, визначають систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умінь, необхідних для їх реалізації;
- освітньо-професійні програми підготовки, що визначають нормативні терміни та нормативні частини змісту навчання за певними напрямами або спеціальностями

відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, установлюють вимоги до змісту, обсягу та рівня освіти й професійної підготовки фахівців;

- засоби діагностики якості вищої освіти, що визначають стандартизовані методики, призначені для кількісної та якісної оцінки досягнутого особами рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей [12, с.44].

Стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів включають:

- перелік спеціалізацій за спеціальностями, за якими здійснюється підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста, спеціаліста та магістра;

- варіаційні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів, освітньо-професійних програм підготовки, засобів діагностики якості вищої освіти, що забезпечують підготовку фахівців за спеціальностями з урахуванням особливостей суспільного поділу праці в Україні та мобільності системи освіти щодо задоволення вимог ринку праці;

- навчальні плани, що визначають графік навчального процесу, перелік, послідовність і час вивчення навчальних дисциплін, форми навчальних занять і терміни їх проведення, а також форми проведення підсумкового контролю;

- програми навчальних дисциплін, що містять інформаційний обсяг, необхідний рівень сформованості вмінь і знань, перелік рекомендованих підручників, інших методичних та дидактичних матеріалів, критерії успішності навчання та засоби діагностики успішності навчання [12, с.45].

Статтями 24 та 25 Закону «Про вищу освіту» [2] встановлено рівні акредитації вищих навчальних закладів (рівень акредитації – це офіційно визначений рівень спроможності вищого навчального закладу проводити освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям вищої освіти та кваліфікації) та типи навчальних закладів (класифікуються за типами відповідно до існуючих напрямів та рівня освітньої діяльності, під якою розуміється діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття вищої освіти (з видачею відповідного документа), що включає навчальну, виховну, наукову, культурну, методичну діяльність.

В Україні діють вищі навчальні заклади таких типів як університети, академії, інститути, консерваторії, коледжі, технікуми.

Загальним для всіх типів навчальних закладів є те, що вони проводять освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації на певному рівні акредитації, мають відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення, що відрізняє їх від навчальних закладів інших видів освіти або закладів, установ інших форм соціальної діяльності.

Разом із тим, типи вищих навчальних закладів мають особливі риси притаманні спорідненим типам, так і унікальні – властиві тільки певному типу: університети, академії, інститути, консерваторії проводять освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації з різних галузей науки, виробництва, освіти, культури та мистецтва, проводять наукові дослідження, а коледжі та технікуми – проводять освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації тільки у споріднених напрямках підготовки або кількома спорідненими спеціальностями, а наукових досліджень самостійно не здійснюють, можуть мати тільки перший або другий рівень акредитації.

Така структура кваліфікаційних рівнів характерна і для педагогічних спеціальностей. За нормативним положенням Міністерства освіти і науки, має забезпечити широкі можливості в освіті для задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб людини та суспільства, підвищення гнучкості загальноосвітньої, загальнокультурної, професійної та наукової підготовки фахівців, соціальної значущості, престижу знань і соціального захисту в умовах змін потреб економіки і ринку праці, фундаментальність знань та інтеграцію у світову систему освіти.

Аналіз запропонованої структури показує, що вона, з одного боку, сприяє розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя в цілому і керівника освітнього закладу зокрема в умовах планомірно організованої багаторівневої професійно-педагогічної підготовки (від молодшого спеціаліста до магістра). А з іншого, – на думку окремих фахівців, обмежує можливості формування менеджера в освіті, для якого не передбачена обов’язкова спеціальна магістерська підготовка. Це судження помилкове, адже як пише О.Вишневський [18], що «...через десять років життя ставитиме до українця зовсім інші вимоги, ніж ті, які ставило донедавна і до яких наша виховна традиція пристосувалась. Незалежно від історично сформованих виховних поглядів у найближчому майбутньому нам потрібен буде не мрійник, не емоційна та самозречена істота, а практичний, ініціативний діяч, господар з міцним характером, вольовий, цілеспрямований, з глибокою вірою у цінності яким служить».

Прикладом може бути США, де широко використовується соціально-педагогічна програма «SELF-TSTEEM» (поважай себе). Ця програма, починаючи з дошкільного віку, спрямована на розвиток почуття власної гідності. А в доповіді Жака Делора представлений ЮНЕСКО Міжнародною комісією з «Освіти для XXI віку» позначені чотири наріжних камені сучасної освіти: 1) вчитися жити разом; 2) вчитися, щоб знати; 3) вчитися творити; 4) вчитися жити[19, с.20; 20; 21].

Система вищої педагогічної освіти, що склалася в сучасних умовах, має всі можливості для підготовки менеджера в освіті на рівні магістра в педагогічних навчальних закладах IV рівня акредитації. Структура багаторівневої підготовки менеджера в освіті може бути такою (табл.1).

Таблиця 1

Структура багаторівневої підготовки менеджера в освіті

Тип навчального закладу	Кваліфікаційні рівні	Спеціалізація
Педагогічний коледж	Молодший спеціаліст	Учитель початкових класів. Класовод, керівник дитячого об’єднання, педагог-організатор, завідувач початковою школою.
Педагогічний інститут	Бакалавр	Учитель-предметник, класний керівник, керівник методичного об’єднання, педагог-організатор, заступник директора школи, директор школи, керівник позашкільної установи, методист відділу освіти, інспектор відділу освіти.
Педагогічний університет	Магістр	Учитель-предметник, викладач вищого навчального закладу, класний керівник, куратор академічної групи, керівник методичного об’єднання, педагог-організатор, заступник директора школи, директор навчального закладу, позашкільного закладу, методист, керівник методичної служби всіх рівнів, інспектор,

		керівник регіональною освітою, працівник, керівник підрозділів Міністерства освіти і науки України.
--	--	---

З таблиці видно, що педагогічний коледж є нижчою ланкою в підготовці менеджера в освіті. Це – вищий навчальний заклад другого рівня акредитації або структурний підрозділ вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації:

- проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у споріднених напрямках підготовки (якщо є структурним підрозділом вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації або входить до навчального чи навчально-науково-виробничого комплексу) або за кількома спорідненими спеціальностями;

- має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Головне завдання педагогічного коледжу – забезпечити світоглядно-культурну, психолого-педагогічну, а також методичну підготовку майбутніх спеціалістів, якій відведено пріоритетну роль. Відповідно до цього повинні бути розроблені навчальні плани і програми [12, с.96].

Інститут – вищий навчальний заклад третього або четвертого рівня акредитації або структурний підрозділ університету, академії:

- проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва;

- проводить наукову, науково-методичну та науково-виробничу діяльність;

- має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Студенти оволодівають освітньо-науковою програмою, захищають дипломну роботу і здобувають ступінь «бакалавр» [12, с.95].

Університет – вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації:

- проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв;

- проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

- є провідним науково-методичним центром;

- має розвинену інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів;

- має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

- сприяє поширенню наукових знань;

- здійснює культурно-просвітницьку діяльність [12, с.94-95].

Академія – вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації:

- проводить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури та мистецтва;

- проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

- є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності;

- має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Педагогічний університет (академія) – найвищий тип педагогічного навчального закладу. Ступінь магістра в університеті (академії) можуть отримати випускники педагогічних інститутів, для вступу їм треба скласти іспити. Студенти оволодівають освітньо-науковою програмою, захищають дисертацію і здобувають учений ступінь «магістр» [12, с.95].

Аналізуючи структуру багаторівневої підготовки менеджера освіти можна зробити висновок, що загалом вимоги щодо підготовки фахівців такого профілю та їхніх

кваліфікаційних характеристик сформульовані у керівних і нормативних документах, основним з яких є Державний освітній стандарт. На основі цих документів розробляється навчальний план із спеціальності, в якому провідна роль належить професійній складовій. Проте обсяг знань і вмінь, які мають засвоїти менеджери освітньої діяльності, сьогодні настільки зріс, що це ускладнює їх розташування у навчальних програмах. Спроби викладачів-практиків залагодити це становище переважно призводять до того, що деякі питання, передбачувані програмою, залишаються нерозкритими або розкриваються поверхнево; виникає загроза перевантаження студентів.

У зв'язку з цим актуалізується питання ступеневої освіти майбутніх менеджерів. Реорганізація існуючих вищих педагогічних навчальних закладів, перетворення педагогічних училищ у коледжі; створення комплексів педагогічний коледж – педінститут; педагогічних університетів, в яких забезпечують комплексну підготовку вчителів усіх рівнів кваліфікації, забезпечить реалізацію ступеневої підготовки керівників освітніх закладів усіх рівнів.

Актуальним у контексті нашого дослідження є характеристика мети навчання в педагогічному закладі. Як відомо, ефективність управління процесом навчання і виховання залежить від виконання системи вимог, поставлених психолого-педагогічною наукою. Найважливішою та першочерговою серед них є точне визначення мети навчання. З її формулювання розпочинається будь-яка діяльність, зокрема, й навчально-пізнавальна, і навчально-професійна.

Розрізняють такі дидактичні функції мети: системоутворююча, управління, мотивації та виховання. Найважливішою є системоутворююча функція, оскільки навчально-виховний процес – це органічна цілісна система, в якій мета – головний компонент, що об'єднує всі інші компоненти в єдине ціле. Важлива й функція управління, оскільки мета – основний критерій відбору всіх засобів і методів організації навчально-виховного процесу. Вона є орієнтиром і критерієм для визначення ступеня досягнення кінцевих результатів процесу навчання. Мотиваційна та виховна функції мети реалізуються за умови, якщо сама мета відповідно сформульована та включає таку якісну й мотиваційну характеристику, що студент чітко уявляє, чому й навіщо йому потрібно виконати певну конкретну дію або розв'язати конкретне завдання, яке значення це має для його сьогоднішнього навчання і для майбутньої роботи. Іншими словами, формулювання мети повинно пробуджувати у студента не тільки інтерес, а й усвідомлене бажання досягти її [22].

Людство ставить перед собою таку мету, яку породжують об'єктивні умови й потреби суспільного розвитку. Держава та суспільство об'єктивно зацікавлені у першочерговій підготовці необхідних фахівців вищої кваліфікації. Мета виховання і навчання втілює усвідомлене нами уявлення про типові риси й якості особистості.

Найголовнішою вимогою сьогодення є підвищення ролі вищої педагогічної освіти як одного з чинників прискорення соціального розвитку суспільства. Вимоги до сучасного фахівця і види діяльності, що їм відповідають, поділяють на дві великі групи: специфічні, які характерні для фахівців даного профілю, і неспецифічні – загальні, обов'язкові для кожного випускника вищого навчального закладу (їх визначають соціальні умови). Неспецифічними видами діяльності є вміння постійно оновлювати і поповнювати обсяг знань і навичок; орієнтуватися в нових проблемах; увійти в колектив, керувати ним; бути політично зрілим, обрати активну життєву позицію, для чого має бути забезпечено єдність знань, переконань і практичних дій. Специфічні види діяльності пов'язані з особливостями роботи керівника навчального закладу в повному її обсязі (як теорія, так і практика). Саме тому постає проблема конкретизації мети навчання й виховання, побудови розгорнутої програми розвитку особистості.

Головним у формулюванні мети є співвідношення знань і умінь. Якщо раніше стояло дві проблеми – передати знання, сформулювати вміння і навички їх використання, то тепер

превалює одна: сформувати види діяльності, які з самого початку включають задану систему і забезпечують їх використання в раніше передбачених умовах [23, с.41-42].

Формування єдності «знання – уміння» відповідає світоглядному принципу єдності теорії та практики, дидактичному принципу зв'язку навчання з життям, завданню інтеграції педагогічного закладу зі школою і наукою.

Педагогіка та психологія ставлять такі вимоги до формулювання мети: мета повинна виявлятися в діяльності студентів і викладачів, а також об'єктивно відбиватися в структурі результату та засобах його досягнення; повинна точно трактуватися; має бути зрозумілою для всіх учасників педагогічного процесу; конкретна мета повинна деталізувати загальну мету [24].

Отже, тільки мета, сформульована через види та способи діяльності, може бути реальним практичним орієнтиром для організації засвоєння, відбору змісту навчання і контролю всіх педагогічних засобів, потрібних для усвідомлення певного змісту, а також індикатором досягнення кінцевих результатів.

Головною метою системи вищої педагогічної освіти є професійна підготовка вчителів, в т.ч. менеджерів у освіті високої кваліфікації згідно з соціальним замовленням. Саме майбутня професійна діяльність впливає на визначення мети вивчення всіх навчальних дисциплін, тобто змісту та форм відповідної навчальної діяльності студентів, які готуються до професійної роботи. Ось чому особливого значення набувають дослідження, спрямовані на визначення професійної діяльності менеджера в освіті, тобто розробка й упровадження їхніх кваліфікаційних характеристик. Це – важливий етап у розв'язанні проблеми формулювання мети підготовки майбутнього управлінця й визначення змісту його професійної діяльності. Вона дає уявлення про модель менеджера в освіті і є еталоном, до досягнення якого треба прагнути в процесі практичної діяльності педагогічного закладу. Створення такої моделі управлінця – результат реалізації програмно-цільового підходу до організації процесу навчання і виховання у вищій школі.

Так, наприклад, курс освітнього менеджменту, розроблений науковцями Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти, включає 11 модулів. Це: менеджмент організацій, стратегічне управління, менеджмент інновацій, шкільний менеджмент, лідер в освіті, менеджмент персоналу, організаційна культура школи, управління якістю діяльності школи, маркетинг у діяльності школи, фінансовий менеджмент, психолого-управлінське консультування.

Зміст 11 модулів поглиблює п'ятикомпонентну структуру функціональної компетентності керівника загальноосвітнього закладу і відображає європейське бачення стандарту його підготовки до управлінської діяльності [25].

Із упровадженням багаторівневої підготовки менеджера в освіті постає запитання: яку модель керівника – сучасного фахівця треба готувати на тому чи іншому кваліфікаційному рівні? Воно не нове, оскільки на кожному етапі суспільного розвитку сперечалися, як готувати керівника освіти в педагогічному навчальному закладі.

У середині XIX ст. один із засновників наукового менеджменту Е. Мейо писав: «Приголомшливо, якою мірою наші безпорадні науки (соціологія, психологія, політична наука) нездатні навчити студентів мистецтву, необхідному в ситуаціях із людьми. Це тим більше небезпечно, що сьогоднішні студенти – це завтрашні адміністратори» [26].

З посиленням на особливості слов'янської ментальності, М. Горький писав: «Я з особливою підозрою, особливою недовірою ставлюся до російської людини при владі – недавній раб, вона стає найсвавільнішим деспотом, як тільки здобуває можливість бути владикою ближнього свого» [25].

Актуальним залишається питання, яке було підняте Л. Виготським: кого ми хочемо бачити біля керма школи – відчайдушного мандрівника, що керується поривами серця, чи професійного капітана, що створює і реалізує проект, реально вивчає пропозиції, підбирає

команду, перевіряє судно? Парадокс, однак, полягає в тому, що, незважаючи на складну природу педагогічної діяльності в порівнянні зі всіма іншими, в управлінні школою, освітою ми не користуємося поняттями сучасного менеджменту. Більшість ще зараз перебуває в полоні уявлень, якими оперували і сто років тому [27].

Наші дослідження якості управління дають невтішні результати. На посаду керівника навчального закладу, як правило, «висувається» ефективний фахівець (вчитель історії, математики, фізики ...). Короткочасні курси його підготовки до управлінської діяльності не в змозі «запрограмувати» всі можливі види поведінки як успішного керівника. Коли ми говоримо про управління освітою як системою, то передбачаємо, що в цій системі повинні працювати особливим чином підготовлені професіонали-управлінці. Реально ця проблема може знайти вирішення шляхом підготовки в педагогічних університетах фахівців у галузі «менеджмент в освіті» чи «керівник навчального закладу» за освітніми рівнями «спеціаліст» чи «магістр» [28, с.8].

Так, підготувати директора-професіонала коштує дорого. Але якщо, на думку П. Семиволос [29] система педагогічних кадрів не буде кардинально змінена, школа, як в одній фантастичній розповіді, буде знаходитися в пастці часу: навколо вирує життя, а тут без найменших змін.

Сучасний керівник загальноосвітнього закладу постає перед нами як головний менеджер освітнього процесу, який відбувається в нашій шкільній системі. Він створює можливості для розвитку творчих здібностей усіх, хто виконує нелегку працю – навчає та виховує молодь.

П. Керженцев дає такий перелік вимог до сучасних керівників: «Керівник має творче, але тверезе уявлення. Талановитий лідер повинен уміти створювати проекти для майбутнього, але він практичний ідеаліст, який не тільки мріє про нові творчі шляхи, а й справді може здійснювати нове. Він думає і живе у майбутньому, ... володіє здоровим глуздом. Знає, чи можуть втілитися його ідеї. Коли він створює плани на майбутнє, то не тільки уявляє, а й проявляє тверду кмітливість, ... повинен мати мужність, ... почуття гумору, ... здібність розуміти людей» [30, с.29]. «Менеджер, – за словами доктора економічних наук, професора І. Радіоновой, – це не просто представник престижної професії, а й цікава людина ... особистість ..., здатна зробити своє життя і життя тих, хто поруч, змістовнішим» [31, с.209].

Діяльність якості, у нашому випадку управлінської, - це перш за все організованість, послідовність, здатність бачити нове, енергійність, оперативність, стриманість, рефлексія, бачення перспективи, критичність, широкий кругозір, ерудиція, здатність до лідерства, володіння здібностями до психорегуляції.

Діяльність менеджера освіти потребує характеристики з точки зору наявності в нього суто педагогічних якостей. Узагальнення теоретичних доробок (О. Сухомлинська, Н. Талізін, Ю. Карпов) показують, що до основних із них, притаманних керівнику як педагогу, слід віднести: високий рівень інтелектуального розвитку; широке коло інтересів і навичок; жвавий і активний характер; гнучкість, уміння переглядати свої погляди, постійно вдосконалюватися; наявність творчого, оригінального особистісного світогляду; впевненість у своїх силах; багата уява та розвинена інтуїція тощо.

Суттєвим критерієм оцінки професіоналізму керівника як педагога є рівень відповідності його діяльності таким показникам: досягнення максимально можливих результатів; раціональне використання часу; використання нових підходів до навчання, виховання та розвитку; раціоналізація навчально-виховного процесу в світлі нових завдань, із метою розвитку творчих можливостей студентів, їхніх талантів і обдарованості; реалізація принципів педагогіки співробітництва; уміння прогнозувати нові педагогічні ідеї, оригінальні моделі навчання та виховання; здатність до критичного самоаналізу своєї

професійної діяльності та науково-дослідної роботи; володіння формами й методами керівництва творчою навчальною діяльністю студентів.

Результати дослідження Л. Пермінової [32] дають підстави стверджувати, що для працівників управлінської сфери освіти вкрай необхідні такі якості, як високий професійний рівень, творчі можливості, відчуття нового, критичність, бажання постійно підвищувати рівень своєї освіти і кваліфікації; наявність економічних знань, добра підготовка до організаторської та управлінської діяльності; наявність певних психологічних якостей, цілеспрямованість, добросовісність, працелюбність, психологічна стійкість.

Вищесказане дає підстави стверджувати, що провідну роль у підготовці майбутнього менеджера в освіті відіграють професійно-педагогічний та індивідуально-психологічний напрями. Проте в сучасних умовах, як вважає Н. Коломінський [33; 34], специфічність менеджерської діяльності зумовлена не тільки психологічними властивостями, необхідними людині для ефективного процесу управління взагалі, а й соціально-психологічними особливостями колективів.

Соціально-психологічний напрям підготовки менеджера в освіті опосередковується формуванням його соціально-психологічної культури. Культуру розглядають як форму і процес організації суб'єктом своєї життєдіяльності, розвитку і самовираження в творчій діяльності й спілкуванні. Це узгоджується з прийнятим у літературі визначенням поняття «культура» як специфічного способу організації та розвитку людської життєдіяльності, що проявляється в продуктах матеріальної і духовної праці, у системі визначених норм, у духовних цінностях, у сукупності взаємовідносин людей і природи, а також між собою. Культурою є лише те з виробленого людиною, що спрямовано на її саморозвиток і самовдосконалення. Відповідно культура фахівця – це його здатність до розвитку й удосконалення своїх творчих можливостей у розв'язанні нестандартних завдань, у здійсненні професійних обов'язків.

О. Вишневський конструє цілісну систему цінностей, що містить універсальні загальнолюдські цінності: доброту, правду, гідність, красоту, мудрість тощо; національні цінності: патріотизм, національну гідність, історичну пам'ять; громадянські цінності: прагнення до свободи особистості, обов'язки перед співгромадянами, соціальну гармонію, правову свідомість, сімейні цінності [35, с.12].

В. Загвязинський, Ш. Амонашвілі, А. Закірова відносять до особистісних цінностей любов, праведність, доброту, віру, тобто загальнолюдські поняття. Новими цінностями вони називають інформаційну культуру, поважаче ставлення до приватної власності, підприємливість, толерантність. На думку цих учених, сутність реальних людських цінностей – у глибокому розумінні «екологічних, валеологічних, моральних проблем і цінностей, у дотриманні відповідних імперативів» [36, с.6]. У «Національній доктрині розвитку освіти», визначено основні напрями вдосконалення системи освіти в Україні, які передбачають усебічний розвиток особистості, формування високого рівня моральних, культурних, професійних, фізичних якостей майбутніх фахівців [9].

Соціально-психологічна культура керівника – якісне новоутворення його особистості, що допомагає творчо організувати цілісний педагогічний процес у навчальному закладі. Вона дає змогу менеджеру в освіті створювати адекватні уявлення педагогічних ситуацій на основі рефлексивно-цілісного аналізу міжособових відносин, спільної діяльності школи, а також соціально-психологічні уявлення про педагогів і учнів; створювати самокорекцію соціально-пізнавальної активності учасників навчально-виховного процесу, наближати її до вимог зони найближчого розвитку; створювати позитивні емоційні умови для планової самоорганізації кожним учасником навчально-виховного процесу соціально-пізнавальної діяльності, забезпечити своєчасне входження у світ духовних цінностей [37].

Таким чином, із розвитком соціально-психологічної культури вдосконалюється форма професійної свідомості майбутнього керівника, активізується прагнення до

самовдосконалення. Тому формування менеджера в освіті є складним процесом безперервного цілеспрямованого збагачення індивідуальності.

Зміст професійної культури майбутнього керівника включає насамперед культуру мислення та праці, культуру спілкування та мовлення [38, с.129-130].

Культура педагогічного мислення базується на теоретичному осмисленні педагогічної діяльності, усвідомленні закономірностей, принципів педагогічного процесу, передбаченні і прогнозуванні результатів професійної діяльності.

Культура педагогічної праці – це високий рівень володіння професійними вміннями та навичками, здатність до педагогічної творчості. Педагогічна діяльність за своєю суттю творча. Її об'єктом є особистість, яка постійно розвивається, має індивідуальні здібності та потребує особливого підходу.

Культура професійного спілкування включає знання норм взаємовідносин «керівник - учитель», «керівник - учень», «керівник - громадськість», «керівник - батьки». Керуючись цими нормами, керівник спирається на своє емоційне сприймання, увагу, волю, характер, що значною мірою позначається на формі спілкування.

Комунікативні характеристики особистості передбачають: здібність до співтворчості, уміння співпрацювати, зв'язок із громадськістю, орієнтація на роботу в колективі, уміння розпізнавати людей, коректність у спілкуванні, готовність до діалогу, педагогічний і психологічний такт, управлінська культура.

Культура спілкування – це й діалог, у якому голос кожного учасника, що висловлює свої думки, є важливим для всіх. Розуміння підлеглого, повага до його особистості, уміння прийняти його позицію, співпереживання, здатність до педагогічної рефлексії, до критичного аналізу власної діяльності і самого себе – головні особливості педагогічного характеру спілкування. Тільки таке спілкування може бути важливою формою й засобом розвитку керівника і підлеглого.

Культура мовлення керівника тісно пов'язана з культурою спілкування. Слово керівника – найтонший інструмент впливу на учасників навчально-виховного процесу, головний засіб педагогічної діяльності. Саме тому до його мовлення висувають особливі вимоги: воно повинно бути логічним, правильним з точки зору фонетики і граматики, виразним, багатим за словниковим запасом тощо

Творча діяльність керівника, як відомо, індивідуальна й відображає своєрідність конкретної особистості, хоча й має загальні особливості, характерні для творчості. Нетворчим йому бути не дадуть обставини і люди, в оточенні яких здійснюється його діяльність.

Типові риси творчої особистості керівника детально досліджені Д. Альтшулером [39]. Він визначив шість якостей, які треба цілеспрямовано розвивати у кожного керівника освітньої галузі:

- 1). Наявність нової або недосяжної цілі.
- 2). Наявність плану досягнення цілі та контролю напрацьованих результатів.
- 3). Висока працездатність (потреба в праці).
- 4). Уміння вирішувати творчі завдання.
- 5). Уміння «тримати удари», працювати, незважаючи на невдачі, обмеження, перешкоди, відсутність визнання.
- 6). Наявність критеріїв.

Гуманізація – напрям, про який багато писалося й говорилося в попередні десятиліття, початок якого був закладений із часів В.Мономаха, філософії Г.Сковороди та П.Юркевича, інших українських гуманістів. Злочинним для нашого суспільства є ігнорування історичного досвіду «братських шкіл», Острозької й Києво-Могилянської академій, педагогічних ідей гуманізації освітнього поля таких видатних мислителів, як Т. Шевченка, І. Франка,

М. Драгоманова, Лесі Українки, В. Винниченка, М. Максимовича, В. Вернадського. Продуктивними є спроби в нових історичних і соціально-економічних умовах переглянути підходи до гуманізації освіти видатних освітян, педагогів-практиків А. Макаренка і В. Сухомлинського.

У цьому контексті найбільшу увагу потрібно приділити підвищенню загального рівня гуманітарної культури майбутнього керівника. Це важливо тому, що об'єктом діяльності педагога, зокрема керівника освітнього закладу, є процес формування і становлення людини, який здійснюється в певному соціальному середовищі. Проголошення незалежності України поставило перед її народом комплекс невідкладних завдань, найважливішими серед яких є утвердження державності, відродження національної культури, формування демократичних і ринкових відносин, громадянського суспільства, налагодження плідного співробітництва з народами і культурами світу. Зрозуміло, здійснення цих завдань під силу лише консолідованому суспільству, людям, об'єднаним єдиною волею, розумінням ситуації, тенденцій і перспектив її розвитку, здатним до творчої діяльності. Підготовка та перепідготовка таких людей, формування нової генерації професіоналів і патріотів України є прерогативою освітянської галузі, яка разом із культурою й мистецтвом, іншими формами духовно-практичного осягнення світу формує науковий світогляд, у контексті практичної діяльності, виховує патріотичні почуття, плекає волю. Левова частка цього завдання покладається на гуманітарну складову освітянської практики.

Демократичні й ринкові перетворення потребують формування людини самостійної, ініціативної, впевненої в своїх силах і здібностях. Як говорив у свій час німецький філософ І. Кант, людина повинна мати мужність і здатність керуватися своїм розумом. Тоді вона буде захищеною від усіляких негараздів, а особливо від маніпулятивних впливів – постійного супутника переддемократичних політичних інновацій. Розумна людина в будь-якій ситуації має змогу приймати самостійне рішення. Як відомо розум базується на знаннях, теоретико-світоглядну основу яких формує саме гуманітарна освіта: філософія й політологія, соціологія й економічна теорія, література та історія.

Важливе значення в професійній підготовці менеджера в освіті мають його світоглядні позиції. Філософсько-світоглядна основа, як відомо, є обов'язковою підвалиною формування самосвідомості, особистих поглядів і переконань майбутнього управлінця, його духовності і практичного самовизначення. Науковий світогляд дає йому змогу правильно визначити своє місце в сучасному суспільстві; усвідомити сенс і мету свого життя; виробити відповідну життєву позицію, що ґрунтується на національній самосвідомості, суспільній активності, соціальній відповідальності, оптимізмі; сформувати вміння й навички логічного і творчого мислення для розв'язання життєво важливих проблем і завдань; орієнтуватися на найвищі загальнолюдські цінності й ідеали. Головними критеріями сформованості наукового світогляду слід вважати духовно-практичне ставлення майбутнього керівника до природи, суспільства, держави, права, моралі тощо.

Гуманітарна освіта формує духовний світ особистості, її світогляд, ціннісні орієнтації. Що таке суспільство і які відносини складаються між людьми; який спосіб організації ми називаємо людським і людяним; якими засобами регулюються міжлюдські (міждержавні, міжнародні) відносини; як формується сім'я; для чого потрібна держава; як співвідносяться такі повсякденні питання, як політика і мораль? Відповідь на ці і на багато інших питань дає гуманітарна освіта. Її основні складники – філософія і політологія, історія і соціологія, економічна теорія і культурологія – є саме тими науками, знання яких супроводжують людину протягом усього життя. Вони – основа мудрості людини, таїнства її духовної привабливості, теоретичне підґрунтя світоглядної культури, що дає можливість реалізуватися як величній і неповторній особистості.

Нині напрацьовані конкретні організаційні завдання з упровадження, реалізації нової концепції української гуманітарної освіти:

- Рішенням Колегії Міністерства освіти і науки введено до штатного розкладу вищих навчальних закладів посаду проректора з гуманітарної освіти та виховання або покладання відповідних функцій на одного з діючих проректорів [40].

- Ставиться вимога щодо визначення кількості годин, які надаються дисциплінам соціально-гуманітарного профілю, що відповідає загальноосвітній практиці. Недопустимим є безпідставне скорочення лекційних годин із дисциплін соціогуманітарного профілю.

- Запропоновано разом із ученими Національної академії наук України, інших академічних установ викладачам вищих навчальних закладів завершити перехід до нової методологічної платформи викладання соціогуманітарних дисциплін. Йдеться про перехід від монометодології (методології закритого тоталітарного типу) до методології плюралізму, толерантності, відкритого діалогу з іншими підходами, точками зору, позиціями, обґрунтуваннями.

- Надзвичайно гостро в державі стоїть проблема формування фундаментальних цінностей. Молодь треба повернути у лоно фундаментальних цінностей віри й надії, дружби й любові, поваги до батьків, народів, культури, держави. Значення та роль гуманітарної освіти в цьому вимірі – колосальна. Вона – фундамент виховної роботи з молоддю. Причому такої роботи, яка не нав'язує цінності, а створює умови для їх внутрішнього, духовного відтворення, умови вибору того, як казав колись І.Кант, що розум визначає як добре.

Йдеться про те, що сучасний фахівець, незалежно від профілю освіти, обов'язково рано чи пізно втягується в процеси вирішення громадських, регіональних, державних і навіть міждержавних проблем і протиріч. Кабінетним керівником йому не дозволять бути реалії сучасного світу, що стає все більше демократичним, інтегрованим.

І не останнє місце займає той факт, що майбутній випускник магістратури – це керівник колективу, організатор діяльності, а можливо – громадський, політичний і державний діяч.

На підставі аналізу стану педагогічної освіти в країні, пов'язаного з реалізацією Законів України «Про освіту» [4; 5] і прийнятими доповненнями до нього, «Про вищу освіту»[2], можна виділити такі проблеми багаторівневої підготовки менеджера в освіті: необхідність реорганізації існуючої мережі вищих педагогічних навчальних закладів; організація і функціонування в Україні єдиної безперервної педагогічної освіти; створення структури багаторівневої підготовки керівника освітнього навчального закладу; розробка основ моделі керівника високої кваліфікації; оцінка соціально-психологічного і професійно-культурного напрямів у підготовці керівника освітнього закладу; визначення завдань і змісту підготовки менеджера в освіті в сучасних соціально-економічних умовах.

Таким чином, проаналізувавши проблеми багаторівневої підготовки менеджера в освіті у вітчизняній системі педагогічної освіти, ми визначили, що головним завданням закладу, який готує управлінця, є формування суб'єкта професійної діяльності, здатного бачити і творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу в суспільній діяльності колективу навчального закладу. Важливими напрямками підготовки сучасного менеджера в освіті є: соціально-психологічний, психолого-педагогічний та індивідуально-психологічний. Усі вони пов'язані зі змістом педагогічної освіти, що складається з трьох циклів дисциплін: світоглядно-культурологічного (гуманітарно-культурного), психолого-педагогічного і фахово-методичного.

Перехід на багаторівневу підготовку фахівців в Україні, тобто впровадження ступеня бакалавра і магістра, неможливий без перегляду змісту психолого-педагогічної освіти та його структурних елементів, поза науковим обґрунтуванням взаємозв'язку і балансу між предметною і професійно-педагогічною підготовкою, без сучасних критеріїв загальнонаукової підготовки майбутніх управлінців.

Література:

1. Афанасьев В. Г. Проблема целостности в философии / В. Г. Афанасьев. – М. : Мысль, 1984. – 416 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-ІІ.
3. Конституція України : прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-ІV : станом на 1 січня 2006 р. – К. : Український Центр Правничих Студій : М-во юстиції України, 2006. – 124 с.
4. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1991. – 25 червня.
5. Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня. – С. 7–11.
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 року № 1977-ІІІ // Урядовий кур'єр. – 1991. – 19 грудня.
7. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К. : Міносвіти України, 1994. – Вип. І. – 336 с.; Вип. ІІ. – 312 с.
8. Огнев'юк В. О. Навчання і виховання як соціоцентричні цінності / В. О. Огнев'юк // Вища освіта України. – 2003. – С. 15–20.
9. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 «Про Національну доктрину розвитку освіти» // Законодавчі акти України з питань освіти. – К. : Парламенське вид-во, 2004.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Урядовий кур'єр. – 2002. – 24 квітня.
11. Україна : Проблеми самореалізації: в 2 т. / В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко. – К. : Промінь, 2003. – Т. 2. – 464 с.
12. Закон України «Про вищу освіту» : наук.-практ. коментар / за заг. ред. Кременя В. Г. – К., 2002.
13. Освіта України : нормат.-правові док. – К. : Міленіум, 2001. – 472 с.
14. Положення про ступеневу професійно-технічну освіту : Постанова КМ України від 03.06.1999 р. № 956 // Інформаційний збірник міністерства освіти України. – 2000. – № 17. – С. 14–20.
15. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова КМ України від 20.01.1998 р. № 65 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 3. – С. 202–207.
16. Husen T., Tionman A. Monitoring the Standards of Education : Concepts and their Definitions. – P. 2–5.
17. Millennium Development Goals. Ukraine. Ministry of Economy and European Integration of Ukraine. – Kyiv, 2003. – P. 27.
18. Вишневецький О. І. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / О. І. Вишневецький. – Дрогобич : Відродження, 2001.
19. Крижко В. В. Аксиологічний потенціал державного управління освітою : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Освіта України, 2005. – 224 с.
20. Высшее образование в XXI веке : Всемирный стат. обзор по высшему образованию 1980-1995 г.г. : 5–9 октября 1998 г., Париж. – Париж : ЮНЕСКО. – 1998. – 176 с.
21. Всемирный доклад по образованию : 1998. – Париж : ЮНЕСКО, 1998. – 176 с.
22. Коган В. И. Основы оптимизации процесса обучения в высшей школе (Единая методологическая система института : теория и практика) : науч.-метод. пособие / В. И. Коган, И. А. Сычеников. – М. : Высш. шк., 1987. – 143 с.
23. Талызин Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызин. – М. : Педагогика, 1975.
24. Бондар В.І. Управлінська діяльність директора школи : дидактичний аспект : [монографія] / В. І. Бондар. – К. : Рад. школа, 1987. – 365 с.
25. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи : [монографія] / Л. І. Даниленко. – 2-е вид. – К. : Логос, 2002. – 140 с.
26. Mayo E. The Social Problems of Industrial Civilization / Mayo E. – P.18.
27. Виготський Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Виготський. – М. : Педагогика, 1991.
28. Берека В. Є. Ступенева підготовка керівника освітнього закладу в умовах гуманітарно-педагогічного закладу / В. Є. Берека // Педагогічний вісник. – 2004. – № 3. – С. 6–9.
29. Семиволос П. Василь Кремень : «Не бачу альтернативи змінам» / П. Семиволос // Дзеркало тижня. – 2001. – № 16.
30. Научная организация труда и управление : сб. – М. : Экономика, 1965. – 244 с.
31. Радіонова І.Ф. Загальна економіка / І. Ф. Радіонова. – К. : АПН, 2000. – 390 с.
32. Пермінова Л.А. Розвиток професійних умінь керівника школи у системі курсової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Пермінова; Центральний ін-т післядипломної освіти АПН України. – К. : 2002. – 180 с. – Бібліогр.: арк. 160–178.
33. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : [монографія] / Н. Л. Коломінський. – МАУП, 2000. – 286 с.

34. Коломинский Н. Л. Научно-методические рекомендации по изучению результативности курсовой подготовки директора школы / Н. Л. Коломинский. – К. : ЦИУУ, 1984. – 37 с.
35. Вишневецький О. І. На тернистому шляху до себе / О. І. Вишневецький // Рідна школа. – 1995. – № 5.
36. Загвязинський В. І. Идеал, гармония и реальность в системе гуманистического воспитания / В. И. Загвязинский, Ш. А. Амонашвили, А. Ф. Закирова // Педагогика. – 2002. – № 9.
37. Селезнева Г.Т. Подготовка учителя начальных классов в многоуровневой системе / Г. Т. Селезнева, И. Т. Селезнева // Начальная школа. – 1993. – № 2. – С. 70–72.
38. Структура базового блока педагогического образования и технология его диагностики / О. А. Абдулова. – М., 1992. – Ч. I. – С. 129–153.
39. Альтшулер Д. С. Поиск новых идей : от озарения к технологии: теория и практика решения изобретательных задач / Д. С. Альтшулер, А. В. Зусман, В. И. Филатов. – Кишинева : Карта Молдованяске, 1989. – 381 с.
40. Про концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа) : рішення колегії Міністерства освіти України 27.12.1995 р. № 13/4-811 / Законодавчі та нормативні акти про освіту. – Т. 1. – С. 146–157.

УДК 37.018.4(73)

Н.М. Бідюк
м. Хмельницький, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ ПОРТФОЛІО ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Постановка проблеми. Серед шляхів забезпечення конкурентоспроможності фахівців на сучасному ринку праці чільне місце посідає активна розробка та впровадження у навчальний процес перспективних новітніх технологій навчання, що співвідносяться з цілями і завданнями особистісно-орієнтованої освіти. У цьому аспекті заслуговує на ретельне вивчення досвід американських освітян щодо впровадження у навчальну практику механізму професійного портфоліо, що дає можливість здійснювати рефлексію, оцінку і самооцінку теоретичної і практичної діяльності дорослих студентів, а також визначає ступінь їхнього професійної майстерності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження окремих аспектів проблеми використання портфоліо у процесі професійного навчання дорослих представлено у роботах зарубіжних науковців Х. Баррет, Л. Дарлінг-Хаммонда, Б. Джадсона, П. Дулітл, К. Наппера, М. О'Нейла, В. Райта, Дж. Робінсона, П. Селдіна, Б. Шо, Л. Шульмана та інших дослідників. У сучасній вітчизняній педагогіці американська система освіти стала об'єктом дослідницької уваги А.Джуринського, Б. Євтуха, В. Жуковського, В. Коваленка, Т. Кошманової, О. Лещинського, А. Олексюка, С. Романової, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської, В. Чорного.

Грунтовний аналіз оригінальних джерел, доробків вітчизняних науковців показав, що проблема впровадження у навчальну практику такої новітньої технології як портфоліо не була предметом окремого дослідження. Таким чином, відсутність у науковій літературі детального розгляду даної проблеми, а також нагальна потреба у вивченні провідних ідей зарубіжного досвіду використання інноваційних технологій навчання дорослих із метою вдосконалення вітчизняної практики визначили **мету статті** - розкрити особливості використання портфоліо для організації оцінювання навчальних досягнень студентів у американській освітній практиці.

Виклад основного матеріалу. Портфоліо (від французького *porter* - висловлювати, формулювати, нести і *folio* - лист, сторінка) - дос'є, збірка досягнень. У електронному англо-українському словнику ABBYY Lingvo «portfolio» перекладається як портфель, папка, справа [1]. Цей «портфель» є колекцією різних письмових робіт, документів, паперів, відеозаписів,